

Interview Ernst Hirsch Ballin

Een stad zonder God. Professor Dr. Ernst Hirsch Ballin kan het zich niet voorstellen. “Geloven hoort net zo bij het stadsleven als de markt of een druk kruispunt van wegen. Juist in de ontmoeting met medemensen kom je God tegen,” zegt hij. De voormalig Minister van Justitie en huidig universiteitshoogleraar aan Tilburg University houdt op vrijdag 27 oktober de jaarlijkse Augustinuslezing in Abdij Rolduc.

De titel van die lezing luidt: ‘God in de stad’. Het thema is afgeleid van het politiek-theologisch werk van de heilige Augustinus ‘De stad van God’. De kerkvader schrijft hierin vanuit een gelovig perspectief over sociale, economische en politieke kwesties en over de relatie tussen kerk en staat. Onderwerpen, die ook Hirsch Ballin aan het hart gaan. Niet alleen vanuit zijn vak als wetenschapper, bestuurder en politicus, maar vooral ook vanuit zijn persoonlijk geloof.

Wat heeft u met Augustinus?

“Tijdens mijn studententijd in de jaren zeventig van de vorige eeuw heb ik een weg gevolgd om gelovig in het leven te leren staan. Het denken van Thomas van Aquino heeft daarbij een belangrijke rol gespeeld. Hij verwijst regelmatig naar Augustinus. Zo ben ik ook met diens gedachtegoed in contact gekomen. Ik ben geen Augustinus-specialist, maar ik weet wel dat er in zijn manier van denken veel zit dat ook ons nu nog tot steun kan zijn. Zijn ideeën over rechtvaardigheid spelen bijvoorbeeld nog altijd een rol in onze rechtsfilosofie. Daarom heb ik ook zijn boek ‘De stad van God’ als uitgangspunt voor mijn lezing gekozen.”

Bent u een stadsmens?

“Jazeker. Ik ben geboren in Amsterdam, ik heb in Den Haag gewoond en ik woon nu al 36 jaar in Tilburg. Ik hou van de stad als plek bij uitstek voor ontmoeting; de ontmoeting tussen mensen en de ontmoeting tussen culturen. Wat veel mensen zich niet realiseren is dat Amsterdam altijd een heel katholieke stad geweest is. Naast protestanten, joden en niet-gelovigen hebben er in de stad ook altijd heel veel katholieken gewoond. Ook toen dat na de Reformatie verboden was. Mijn moeder nam mij als kind al mee naar de voormalige schuilkerk Onze Lieve Heer op zolder. En de Stille Omgang is natuurlijk heel bekend. Maar ook in het bestuur van de stad hebben katholieke wethouders heel lang een belangrijke rol gespeeld, met name op het gebied van sociale ontwikkelingen.”

Wat wilt u daarmee zeggen?

“Dat het nu soms lijkt alsof God in steden ver te zoeken is. Er wonen veel mensen die zich van God noch gebod iets aantrekken, kerkgebouwen worden ontmanteld en ook mijn eigen CDA is in de grote steden min of meer weggevaagd. Dat geeft mensen het gevoel dat God weg is uit de steden. Daar wil ik een optimistische, hoopvolle benadering tegenover zetten. Steden zijn altijd ontmoetingsplaatsen geweest. Het waren knooppunten van handelsroutes. De burcht, de kerk en de markt horen bij elkaar en bij de stad. Het zijn drie typische ontmoetingsplaatsen in steden. Niet alleen eeuwen geleden, ook nu nog. Als we echt geloven dat God present is in de ontmoeting tussen mensen, dan kan Hij in de stad niet ver weg zijn.”

Komt u God weleens tegen in de stad?

“Op allerlei manieren, zelfs. In elke ontmoeting met andere mensen bij wie ik stilsta, kan ik God tegenkomen. Het is goed om in dat opzicht de Joodse filosoof Emmanuel Levinas te citeren. Hij zegt: ‘In de blik van de ander die je nodig heeft, ontmoet je God. Voor wie goed oplet, is God in de ander te vinden.’ Als je zo kijkt, zijn er veel tekenen van gelovig leven in de stad te vinden. Dan bedoel ik niet alleen de Stille Omgang. Er zijn veel meer manieren waarop mensen heel betrokken zijn bij de kerk in Amsterdam. Rond de Jezuiten bestaat een heel actieve geloofsgemeenschap en de Sant’Egidiobeweging zet zich in de Mozes en Aäronkerk in voor de opvang van immigranten. Sommigen proberen ons – bijvoorbeeld met terroristische acties – angst aan te jagen voor mensen die we niet kennen. Daarom is die ontmoeting met de ander nou net zo belangrijk. Natuurlijk kan dat soms spanningen opleveren, maar Jezus ging spanningen ook niet uit de weg. Hij zocht ze juist op. De ontmoeting met Hem maakt iets los in mensen. Dwars door alles wat ons angstig of bezorgd kan maken, liggen dáár aanknopingspunten voor de ontmoeting met God.”

U pleit dus voor een kerk die midden in de samenleving staat?

“Op heel veel plaatsen gebeurt dat gelukkig ook. Als ik naar mijn eigen parochie in Tilburg kijk, zie ik daar een groep mensen die op zoek is naar heil en vrede. Maar ik wil niets mooier voorstellen dan het is. Ik zie ook de veranderingen en de zorgen. Bij veel gelovigen is sprake van een zekere moedeloosheid. Het afnemend aantal gelovigen leidt er soms toe dat er scherpere grenzen getrokken worden tussen wie er wel nog bij hoort en wie niet. Ik zie in katholiek Nederland te vaak negatieve energie wanneer mensen hun omgeving afschrijven. Dat leidt tot een zekere naar binnen gekeerde houding, in plaats van tot gesprek.”

U doelt op het idee van sommigen dat er in de toekomst nog maar een heel kleine groep gelovigen overblijft, de zogeheten heilige restkerk?

“Zo wordt dat genoemd. Maar ik vind het veel interessanter om de ontwikkelingen van onze tijd als heiligend te zien. We moeten als gelovigen in relatie treden tot onze omgeving: wat mankeert eraan en wat is er aan goeds te doen? Het verbaast mij bijvoorbeeld enorm dat de interesse voor ontwikkelingsvraagstukken enorm geslonken is. Ook bij mensen in de kerk. Terwijl het juist van belang is om na te denken hoe wij een positieve bijdrage kunnen leveren aan fragiele samenlevingen elders. Als je het dan over ontwikkelingen in de stad hebt: de Derde Wereld heeft een heel eigen stedelijke problematiek. Ik ben lange tijd voorzitter geweest van de raad van toezicht van de katholieke hulporganisatie Cordaid. Het is heel merkwaardig en jammer dat een deel van katholiek Nederland niet meer bekend is met wat er bijvoorbeeld vanuit die organisatie voor goeds wordt gedaan. Het lijkt op het Bijbelverhaal van het licht onder de korenmaat plaatsen.”

Maar is het niet zo dat een grote groep mensen helemaal geen boodschap meer aan God heeft en heel negatief over kerk en geloof denkt?

“Onbekend maakt onbemind. Ik was laatst bij een lezing van een collega die zich overtuigd atheïst noemt. Hij schetste een beeld van gelovigen, waarin ik mij totaal niet herkende. Ik dacht: over wie gaat het hier? Zijn ideeën over hoe gelovigen met de bijbel omgaan, waren volstrekt achterhaald. Dat ook de kerk niet alle verhalen letterlijk neemt, was totaal niet tot hem doorgedrongen. En tegen een karikatuur is het goed strijden. Misschien hebben we als kerk in onze prediking en communicatie ook wel te lang in het midden gelaten hoe je je geloof in het dagelijks leven vorm kunt geven. In de beeldvorming over geloof speelt het extremisme helaas ook een

belangrijke rol. Daardoor worden ons te veel associaties opgedrongen dat gelovigen heel vervelende mensen zijn. Dat helpt natuurlijk niet. Dat gaat ook voorbij aan het feit dat er binnen geloofsgemeenschappen, ook die van de islam, heel verschillend gedacht wordt.”

Sommige partijen die nu aan de coalitie-onderhandelingen deelnemen, vinden dat geloven vooral iets is voor achter de voordeur.

“Ik ben niet meer actief in de politiek, maar u begrijpt dat dit niet mijn interpretatie van de vrijheid van godsdienst is. Hoe wil je mensen de vrijheid geven om hun geloof uit te dragen als dat alleen maar achter de voordeur mag?”

Wat zouden we missen als God zich helemaal niet meer in de stad zou manifesteren?

“Iets van stedelijkheid. Het is eigen aan de stad om een ontmoetingsplek te zijn van geloof en medemenselijkheid. Dat hoort gewoon bij het stadsleven.”

Augustinuslezing op 27 oktober

Hoogleraar en oud-minister prof. dr. Ernst Hirsch Ballin spreekt op vrijdag 27 oktober in Abdij Rolduc in Kerkrade de Augustinuslezing uit. De lezing is een initiatief van de stichting Lève Rolduc, waarin oud-studenten van het voormalige internaat en klein-seminarie Rolduc zich verenigd hebben. De naam van de lezing verwijst naar de geschiedenis van Rolduc, dat eeuwenlang een abdij van Augustijner Koorheren was. De Augustinuslezing wordt dit jaar voor de achtste keer gehouden en is voor iedereen vrij toegankelijk. De lezing begint om 14.30 uur (zaal open vanaf 14.00 uur) en duurt tot circa 17.00 uur. Aanmelden kan tot uiterlijk 20 oktober bij Stichting Lève Rolduc, Heyendallaan 82, 6464 EP Kerkrade onder vermelding van Augustinuslezing:

[Aanmelden Augustinuslezing](#)